

Virágvasárnap

(Húsvétot előző vasárnap, Jézus Jeruzsálemben – szamárháton való – bevonulásának napja; „vándorló ünnep”.)

Jézus – a próféciáknak megfelelően – szamárháton vonul be Jeruzsálemben: „Másnap, amikor a nagy tömeg, amely az ünnepre jött, meghallotta, hogy Jézus Jeruzsálemben jön, pálmaágakat fogott, eléje ment és kiáltott: »Hozsanna! Áldott, aki az Úr nevében jön, és Izrael királya!« (Zsolt 118,26) Jézus pedig talált egy szamárcsikót, felült rá, amint meg van írva: »Ne félj, Sion leánya! Íme, királyod jön szamárcsikón ülve!« (Zak 9,9) Tanítványai eleinte nem értették ezt, de amikor Jézus megdicsőült, visszaemlékeztek arra, hogy azt tették vele, ami meg volt róla írva.” (Jn.12,12-16)

Márk evangéliuma említi, hogy többen köntöseiket terítették az érkező Jézus elé, hódolatuk jeléül: „A szamarat elvitték Jézushoz. Ráterítették ruháikat, ő pedig felült rá. Sokan az útra terítették ruhájukat, mások meg lombokat vagdaltak a fákról, és az útra szórták. Akik előtte mentek és akik követték, így kiáltottak: »Hozsanna! Áldott, aki az Úr nevében jön! (Zsolt 118,26) Áldott a mi atyánknak, Dávidnak országa, amely íme, eljön! Hozsanna a magasságban!«” (Mk.11,7-10)

Jeruzsálem népe ujjong, ünnepli a Megváltót, várja a jövendölések beteljesülését. Ezt a várakozással teli örömet fejezi ki a győzelmi pálma, az uralkodónak kijáró ruha-szőnyeg.

Előtte való szombaton a Kárpát-hazai gyermeknép barkát szedett a határban, amelyet virágvasárnap a templomban szentelt meg a pap. A XIX-XX. század fordulóján a göcseji iskolások a közeli erdőre mentek ki szombaton barkaáért. A fiúk fekete cukorsüvegből készített zsákokat tettek a fejükre felbokrétázva, felpántlikázva, oldalukra fakardot kötöttek. Kifelé lármásan ment az aprónép, de a visszautat a barka, a Bárány simogatása csöndessé varázsolta. A kislányok fehérkoszorúsán jelentek meg az iskolában, s innen a mesterral az élen párosával dalolva mentek ágat törni a határba; a magukkal vitt tojást idekint költötték el – s rendszerint akadt olyan gazda, aki a hegyen borral kínálta őket. Virágvasárnapi énekkel vitték hazafele vállukon a barkaágakat; háromszor megkerülték vele a templomot, majd az ágakat odaállították az oltárt környező falakhoz; a hívek másnap ebből vettek maguknak. A Bakonyvidékiek olvasójukkal körülfogva tartják föl a barkát szentelésre. Tápén e szentelményt a halott koporsójába teszik; Szilhalmon a szalma-, és szénakazalba szúrják. A matyóknál az eladólányt megveregetik a barkaággal, hogy hamar férjet találjon. A nyírvasvári görögkatolikusoknál az édesapa veregeti meg vele a gyerekek hátát. A palóc Székfaluban, hogy a ló jól menjen, ostorvelet is tesznek a szentelendő barkaágak közé. Némely vidéken a szentelt barkát a mestergerenda mellé teszik az istállóban, mert különben a gonosz megronthatja a tehenet. Makón tettek belőle még a jószág eledelébe is, s vastagabb ágával keverték a moslékot. De szentelt barkaágot tűztek a földekre, és a kertbe is került belőle – a rendbehozott sírokat is barkával öltöztették. A barka simogató melege Jézust idézte meg, ezért került a sírra és a határba, kertbe, hogy az elhunytaknak és a határban lévő növénynek, a kert veteményének is legyen feltámadása (a már nevében is a bárányt idéző barka félreérthetetlenül Isten Bárányára utal, aki elveszi a világ bűneit (Jn.1,29), a Megváltóra – nem pedig földi királyra.) De barka került az eresz alá is, hogy a nagy vihar, a tetőt lecibáló szél és a házat veszélyeztető villám elkerülje a család hajlékát – parázusra tétele mennykőcsapást hártott. Az áldozatból támadó élet adta föltámadás a legteljesebben Jézusban, Isten Bárányában valósult, aki magát áldozta értünk, hogy mindannyiunknak örök élete legyen: „Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte, hogy aki őbenne hisz az el ne vesszen, hanem örök életet legyen.” (Jn. 3,16).

Nagykörű alföldi faluban virágvasárnapot előzően, „virágszombaton” a gyerekek kolompot kötnek a nyakukba és zajt csapva azzal szaladgáltak az utcán. A legények pedig este, amikor már mindenki nyugovóra tért, befogtak egy lovat az ekébe, s a lányosházak udvarán vagy kertjében barázdát szántottak és virágmagot szórtak bele. Otok szlavóniai horvát faluban

virágvasárnap a lányok a kutakat virággal öltöztették. A moldvai Klézse csángó legényei pedig virágvasárnap belefújnak a tilinkának nevezett fűzfasípba, „habajgatnak”.

Dunántúl egyes vidékein mise után a lányok zöld ágakkal a kezükben, énekelve járták végig az utcákat. E nap szokásaihoz tartozott a „bújj-bújj zöld ág” játék is, amely a támogatást, a föltámadást várásolta.

A palócok ezen a napon üzik el a telet: a felöltöztetett szalmabábot, a „kiszét” énekszóval viszik a határba, ott elégetik, vagy a patakba dobják. (A Galga mentén ezt farsang végén, hamvazószerdára virradó hajnalon tették, s föltehetően ez a régebbi szokás.)

Feketevasárnap gyásza után virágvasárnap újra az ünnepé; a Nagyhét embert próbáló szenvedése előtt még egy utolsó meritkezés az örömbé, Krisztus eljövendő uralmának ígéretébe.

Nagyhét

(Krisztus kínszenvedését bevezető hét, a megváltó kereszttádozatra való készület ideje, „Vándorló ünnep”)

Húsvét a keresztény élet közepe, lelke: időbeli és „térbeli” közepe is, hiszen a három „aranyalma” közül második, és az ember életének középpontja, üdvösségünk záloga is egyben. Karácsonykor a Megváltó születésével az ígélet köszönt ránk; pünkösdkor a mennybe távozó Jézus a megváltás művét örökkön folytató Szentlelket küldi el, aki által velünk van a világ végezetéig (Mt.28,20), mikor Ő maga már a mennyei dicsőségben trónol; húsvét hozza azonban üdvösségünket: a megváltó kereszttádozat Jézus életének, közénk-jöttének célja, ebben teljesedik be Isten végtelen szeretete.

E hét, Krisztus szenvedésének hete ezért nagynak neveztetik, mert a legnagyobbat vitte végbe ekkor, kiengesztelte Istent a bűnös emberiséggel, saját életét adva bűneink bocsánatára. A nagypénteken beteljesülő megváltás művét készíti elő és öleli körbe a nagyhét, annak minden cselekménye ezen szent tettet célozza, ennek ágyaz fészket, minden a kereszt halált legyőző hatalmát munkálja.

Húsvét neve a böjti időszakot követő újbóli húsvétel, az ünnepi sonka után kapta a „húsvét” elnevezést; a böjtöt hamvazószerdát előző „húshagyókedd” vezeti be.

Hétfőn, a nagyhét első napján, jószágot se fogtak szekér vagy kocsi elé. A ganajt se talicskával tolták a ganajdombhoz, e zörgés nélküli napon a kutyák is elfelejtettek ugatni, a tyúkok csöndben maradtak, a disznó nem túrta a hídlást, a tehének nem bődültek, asszony és gyerek nem rikácsolt; csönd adódott: a lélek vihart sejtő süppedéke.

Kedden és szerdán a Galga-mente asszonynépe a határba állított fogadalmi feszületeket kereste föl, melyeket rendszerint családok állítottak (amint a kertben lévőket is), imádkoztak és énekeltek ott; kérték a Teremtőt, hogy küldje haza a hazától távol elesett hozzátartozók lelkét, akik idegenben, végtisztesség nélkül kerültek földbe, hogy majd itthon a hazai földről a húsvét után negyven nappal mennybe távozó Krisztus magával vihesse őket országába (a végtisztesség nélkül maradt lelkek „bolyongó lelkekké” váltak, őket hívták haza ekkor, hogy élők és holtak egyaránt nyugalmat találjanak). Ezen feszületeket a Nagyhét során később is felkeresik: nagyszombat éjjel és húsvétvasárnap hajnalán is körmenetet tartanak, s a határban feltámadó Krisztust keresik.

Nagycsütörtök: az utolsó vacsora, az Oltáriszentség szerzésének és Júdás árulásának estéje. Jézus ekkor kezdi meg a passiót, vért izzadva az Olajfák hegyén imádkozik, majd elfogják. A tanítványok elhagyják mesterüket.

Nagypéntek a szenvedés teljessége: e napon ítélik Jézust halálra, majd keresztre feszítik, s meghal. Este leveszik a keresztről és sírba fektetik, elé követ hengerítenek.

Nagyszombaton Jézus a sírban fekszik, illetve – amint a Hiszekegyben is imádkozzuk – „alászáll a poklokra”, az igaz lelkek szabadulására. E nap egykor minden ember számára a reménytelenség ideje volt, egyedül szent Anyja hite marad meg a Megváltó Fiúistenben.

Húsvétvasárnap: a feltámadás ünnepe – reggel, a sírhoz érkező asszonyok üresen találják a sírt; sietnek az apostolokhoz a hírrrel, ők is már csak az üres sírboltot látják; innen a nap ujjongó öröme, a vasárnap szentségi ereje: föltámadt Krisztus, örvendjünk!

Nagycsütörtök

(magyar nevén „Zöldcsütörtök”; az Utolsó vacsora estéje, az Oltáriszentség szerzésének alkalma – régi nevén „Coena Domini”; Jézus elárultatása, és kínszenvedésének kezdete; „vándorló ünnep”.)

Az Utolsó Vacsora ünnepe – eredete igen régi: már a 397-es III. Karthágói zsinat is említi. Az ünnep nevének eredetét magyarázza a Szentírásban többször felbukkanó elszáradt, illetve kiszáradt ág; ugyanis régen e napon fogadták vissza a templomba a nyilvános bűnösöket, miután a penitenciát lerótták; s mivel a bűn által a lélek meghal, ekkor lettek újra élő (mintegy zöldellő) tagjai az Egyháznak.

E napon Jézus elbúcsúzik a tanítványoktól; mikor a hagyományos zsidó húsvéti ételt, a bárányt elkölti, kenyérral és borral új szövetséget köt a földkerekség minden népével.

Előtte azonban megmossa tanítványai lábát, alázatra tanítva őket: „Amikor beesteledett, asztalhoz ült a tizenkettővel.” (Mt.26,20) „A vacsora alkalmával, amikor az ördög már szívébe sugallta Júdásnak, az iskarióti Simon fiának, hogy elárulja őt, Jézus tudva, hogy mindent kezébe adott az Atya, és hogy Istentől jött el és Istenhez megy, fölkelt a vacsorától, letette felsőruháit, fogott egy kendőt és maga elé kötötte. Azután vizet öntött a mosdótálba, és mosni kezdte a tanítványok lábát, majd megtörölte a derekára kötött kendővel. Amikor odaért Simon Péterhez, az így szólt hozzá: »Uram, te mosod meg az én lábamat?« Jézus azt felelte neki: »Amit teszek, azt te most nem érted, de majd később meg fogod érteni.« Péter erre így szólt: »Az én lábamat ugyan meg nem mosod soha!« Jézus azt felelte neki: »Ha nem moslak meg, nem lesz részed velem.« Akkor Simon Péter ezt mondta: »Uram, ne csak a lábamat, hanem a kezemet és a fejemet is!« Jézus azt felelte: »Aki megfürdött, annak elég, ha csak a lábát mossák meg, akkor egészen tiszta. Ti is tiszták vagytok, de nem mindnyájan.« Tudta ugyanis, hogy ki az, aki elárulja őt, azért mondta: »Nem vagytok tiszták mindnyájan.« Miután megmosta a lábukat és fölvette felsőruháit, újra leült, és azt mondta nekik: »Tudjátok-e, mit tettem veletek? Ti úgy hívtok engem: ‘Mester’ és ‘Úr’, és jól mondjátok, mert az vagyok. Ha tehát én, az úr és a mester megmostam a lábatokat, nektek is meg kell mosnotok egymás lábát. Mert példát adtam nektek, hogy amint én tettem veletek, ti is úgy tegyetek. Bizony, bizony mondom nektek: Nem nagyobb a szolgáló uránál, sem a küldött nem nagyobb annál, aki őt küldte. Miután ezeket tudjátok, boldogok vagytok, ha meg is teszitek.» (Jn.13,2-17)

„Miközben ettek, így szólt: »Bizony, mondom nektek: egy közületek elárul engem.« Erre nagyon elszomorodtak és egyenként elkezdtek kérdezgetni: »Csak nem én vagyok az, Uram?« Ő így válaszolt: »Aki velem együtt mártja kezét a tálba, az árul el engem. Az Emberfia ugyan elmegy, amint meg van írva róla, de jaj annak az embernek, aki az Emberfiát elárulja. Jobb lett volna annak az embernek, ha meg sem születik.« Ekkor megszólalt Júdás, aki elárulta őt: »Csak nem én vagyok az, Rabbi?« Ő azt felelte neki: »Te mondtad.« Miközben ettek, Jézus fogta a kenyeret, áldást mondott, megtörte, és odaadta tanítványainak e szavakkal: »Vegyétek és egyétek, ez az én testem.« Aztán fogta a kelyhet, hálát adott és odaadta nekik ezekkel a szavakkal: »Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, az új szövetségé, amely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára. (Kiv 24,8; Jer 31,31) Mondom nektek: mostantól nem iszom a szőlőnek ebből a terméséből addig a napig, amíg az újat nem iszom veletek Atyám országában.«” (Mt.26,21-29)

Jézus az Utolsó vacsorán mintegy „elővételezi” kálváriai áldozatát; hiszen az általa rendelt szentségben, az Eucharistiában az Ő megváltó keresztáldozata ismétlődik immár vér nélkül minden szentmisében; ekkor, az Utolsó vacsorán szerzi e szentséget, ez alkalommal éppúgy mint a szentmisén, vér nélkül mutatva be az áldozatot.

A vacsora után Jézus – szokása szerint – imádkozni megy, az Olajfák hegyére; megjövendöli, hogy tanítványai elhagyják – Péter tiltakozik; Jézus – előre látván a rá váró szenvedéseket és kereszthalálát – vért izzad; ezzel, a fájdalmas szentolvasó első titkával veszi kezdetét a passió:

„Miután elénekelték a himnuszt, kimentek az Olajfák hegyére. Jézus azt mondta nekik: »Mindnyájan megbotránkoztok bennem, mert írva van: ‘Megverem a pásztort, és elszélednek a juhok’. (Zak 13,7) De miután feltámadtam, előttem megyek Galileába.« Péter erre azt mondta neki: »Ha mindenki megbotránkozik is benned, én nem fogok!« Jézus azt felelte neki: »Bizony, mondom neked, te még ma éjszaka, mielőtt a kakas kétszer megszólal, háromszor is megtagadsz engem.« Ő még erősebben fogadkozott: »Még ha veled együtt meg is kell hálnom, akkor sem tagadlak meg téged!« Ugyanígy beszéltek a többiek is valamennyien.” (Mk.14,26-31)

„Akkor Jézus elment velük egy majorba, amelyet Getszemáninak hívnak, és azt mondta a tanítványoknak: »Üljetek le itt, amíg én elmegyek oda és imádkozom.« Maga mellé vette Pétert és Zebedeus két fiát, s elkezdett remegni és gyötrődni. Akkor azt mondta nekik: »Szomorú az én lelkem mindhalálig. Maradjatok itt, és virrasszatok velem.« Egy kissé előbbre ment, arcra borult és így imádkozott: »Atyám, ha lehetséges, múljék el tőlem ez a kehely. De ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem ahogy te.« Ezután odament a tanítványokhoz, és alva találta őket. Azt mondta Péternek: »Így hát nem tudtatok egy órát sem virrasztani velem? Virrasszatok és imádkozzatok, hogy kísértésbe ne essetek! A lélek ugyan kész, de a test erőtlenségre.« Aztán újra elment másodszor is, és így imádkozott: »Atyám, ha nem lehet, hogy elmúljon ez anélkül, hogy kiigyam, legyen meg a te akaratod.« Megint visszatért, és újra alva találta őket, mert a szemük elnehezedett. Erre otthagya őket, ismét elment és harmadszor is imádkozott újra, ugyanazokkal a szavakkal. Aztán odament a tanítványokhoz és azt mondta nekik: »Aludjatok már és nyugodjatok! Íme, elközelgett az óra, és az Emberfiát a bűnösök kezébe adják. Keljete föl, menjünk! Íme, közel van már, aki elárul engem.«” (Mt.26,36-46)

Az áruló Iskarióti Júdás segítségével Jézust elfogják, és a főpapok elé viszik – Péter pedig háromszor is megtagadja Mesterét: „Még beszélt, amikor egy sereg közeledett; Júdás vezette őket, egy a tizenkettő közül. Odament Jézushoz, hogy megcsókolja. Jézus azonban azt mondta neki: »Júdás! Csókkal árulod el az Emberfiát?« Azok, akik körülötte voltak, látva, hogy mi készül, azt mondták: »Uram, közénk vágjunk karddal?« Egyikük rá is csapott a főpap egyik szolgájára, és levágta a jobb fülét. De Jézus azt felelte: »Hagyjátok, elég!« Aztán megérintette a fülét, és meggyógyította. Akkor Jézus ezt mondta azoknak, akik ellene jöttek, a főpapoknak, a templomőröknek és a véneknek: »Mint rabló ellen, úgy jöttetek kardokkal és dorongokkal. Amikor nap mint nap köztetek voltam a templomban, nem emeltetek rám kezet, de ez a ti órátok, és a sötétség hatalmáé.« Megragadták tehát őt, és a főpap házába vitték. Péter pedig messziről követte. Amikor tüzet raktak az udvar közepén és körbeülték, Péter is közénk ült. Egy szolgáló meglátta, hogy ő is ott ül a tűznél, szemügyre vette, és azt mondta: »Ez is veled volt!« De ő tagadta: »Asszony, nem ismerem őt!« Nem sokkal ezután egy másik látta meg, és így szólt: »Te is közülük való vagy.« Péter azt felelte: »Ember! Nem vagyok!« Körülbelül egy óra múltán ismét erősítgette egy másik: »Bizony, ez is veled volt, hiszen galileai.« Péter erre így szólt: »Ember! Nem tudom, mit beszélsz!« És azonnal, mikor még beszélt, megszólalt a kakas. Akkor az Úr hátrafordult, és rátekintett Péterre. Péter pedig visszaemlékezett az Úr szavára, hogy azt mondta neki: »Mielőtt ma megszólal a kakas, háromszor is megtagadsz engem.« Ekkor kiment, és keservesen sírni kezdett.” (Lk.22,47-62)

A régiségben néhol ilyenkor állították a „hajnalját”; s az asszonyok e napon „keresztet

jártak”: végiglátogatták az utcai és a határban állított keresztek, s imádkoztak, énekeltek előttük. A Galga mentén énekükkel „hazahívták” a messze földön nyugvók lelkeit is. A harangok elhallgattak, „Rómába mentek”, búgattyúk és kereplők szóltak helyettük. A harangszó fölemeli az ember lelkét az égbe, a kereplő hangja a lenthez köt, a földhöz, az alsó világhoz, ahová alászállni készült Jézussal képletesen a régi ember. Otthon is eloltották a tüzet, amiképpen a templomban is az örökmécesest. Néhol passiójátékot tartottak; s az egész éjszakát átvirrasztották, hogy együtt lehessenek az ilyenkor virrasztó Jézussal.

Sápiné Homoki Júlia elmondása szerint nagycsütörtökről nagypéntekre virradó éjszakát szemhunyas nélkül, imádsággal töltötték el, mert a haláltusa éjszakáján nem akarták „cserbenhagyni” Jézust, amint azt az apostolok tették. A közénk született Teremtő iránti hűség hatalmas példáját adták ezzel, de egyben előkészület volt ez kinek-kinek saját haláltusájára is hiszen tudták, hogy a halálban szükségképpen egyedül kell maradniuk, lett légyen bár a lélek távozása otthonukban, a családtagok között. Az utolsó órák, vagy percek egyedüllétében már csak a közénk született Isten, Jézus volt velük: hiszen a halott szószólója által kezükbe adott gyertya képében, amellyel ha nem tudott kezébe tartani, a halott szószólója kerítette az arcát: a lelket az élet és a halál szűk résén Jézus, a bűneinket kereszthalállal megváltó Isten vezette át. A galgamentiek és a palócok szerint aki gyertyával a kezében halt meg, annak a lélek távozása után nem kellett fölkötni az állát.

Nagypéntek

(Krisztus elítélésének és megváltó kereszthalálának napja; átokidő.

A hívő ember számára a legszigorúbb böjti nap; „Vándorló ünnep.”)

E napon az elfogott Krisztust a zsidók halálra adják: „Amikor megvirradt, a főpapok mindnyájan, és a nép vénei, döntést hoztak Jézus ellen, hogy halálra adják őt. Megkötözték, elvezették és átadták Pilátus helytartónak.” (Mt.27,1-2)

Júdás látva tette súlyát, öngyilkos lesz: „Amikor Júdás, aki elárulta őt, látta, hogy elítélték, megbánta tettét, és visszavitte a harminc ezüstpénzt a főpapoknak és véneknek. Azt mondta: »Vétkeztem, elárultam az igaz vért.« Azok azt felelték: »Mi közünk hozzá? A te dolgod!« Erre beszórta az ezüstököt a templomba, aztán eltávozott, elment és fölakasztotta magát”. (Mt.27,3-5)

A feltüzelt nép Jézus helyett a rablógyilkos Barabás szabadon engedését követeli: „Ünnep alkalmával (Pilátus) el szokta nekik bocsátani a foglyok közül azt, akit kérnek. Volt akkor egy Barabás nevű, akit a lázadókkal együtt fogtak el, s aki a lázadás során gyilkosságot követett el. Felvonult tehát a tömeg, és kérni kezdte azt, amit mindig megtett nekik. Pilátus azt felelte nekik: »Akarjátok-e, hogy elbocsássam nektek a zsidók királyát?« Tudta ugyanis, hogy a főpapok irigységből adták őt a kezébe. A főpapok azonban felizgatták a tömeget, hogy inkább Barabást bocsássa el nekik. Pilátus újra megkérdezte tőlük: »Mit akartok tehát, mit tegyek a zsidók királyával?« Azok újra csak azt kiáltozták: »Feszítsd meg őt!« Pilátus megkérdezte őket: »De hát mi rosszat tett?« Azok erre még hangosabban kiáltoztak: »Feszítsd meg őt!«” (Mk.15,6-14)

Pilátus menteni próbálva magát „mossa kezeit”: „Pilátus, látva, hogy semmire sem megy, sőt inkább zavargás támad, vizet hozatott, megmosta a kezét a tömeg előtt és így szólt: »Én ártatlan vagyok ennek a véreértől. Ti lássátok!« Az egész nép azt felelte: »Az ő vére rajtunk és gyermekeinken!« Erre elbocsátotta nekik Barabást, Jézust pedig megostoroztatta és átadta nekik, hogy feszítsék keresztre.” (Mt.27,24-26)

A halálra ítélt Jézust kigúnyolják, ruhájára sorsot vetnek, majd két latorral együtt megfeszítik: „Ekkor a helytartó katonái bevitték Jézust a helytartóságra, és összegyűjtötték köréje az egész csapatot. Levetköztették, vörös katonaköpenyt adtak rá, tövisből koronát fontak, rátették a fejére, egy nádszálat pedig a jobb kezébe, aztán térdet hajtva előtte így

gúnyolták: »Üdvözlégy, zsidók királya!« Leköpdösték, elvették a nádat és a fejét verték. Miután így gúnyt űztek belőle, levették róla a katonaköpenyt, ráadták saját ruháit, és elvezették, hogy keresztre feszítsék. Miközben kifelé mentek, találtak egy cirenei embert, név szerint Simont. Ezt kényszerítették, hogy vigye a kereszjtét.» (Mt.27,27-32) „Amikor a Koponyahelynek nevezett helyhez értek, megfeszítették őt ott, és vele a gonosztevőket is, az egyiket jobbról, a másikat balról. Jézus ekkor így szólt: »Atyám! Bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek.« A ruháit elosztották, és sorsot vetettek rájuk. (Zsolt 22,19) A nép bámészkodva állt ott, a főemberek pedig így gúnyolták őt: »Másokat megmentett, mentse meg most magát, ha ő a Krisztus, az Isten választotta!« (Zsolt 22,8) A katonák is gúnyolták őt. Odamentek, ecettel kínálták, és azt mondták: »Ha te vagy a zsidók királya, szabadítsd meg magadat!« Felirat is volt fölötte: »Ez a zsidók királya.« A megfeszített gonosztevők közül az egyik szidalmazta: »Nem a Krisztus vagy te? Szabadítsd hát meg magad, és minket is!« De a másik megróttá ezekkel a szavakkal: »Nem félsz Istentől? Hiszen te is ugyanazt a büntetést szenveded! Mi ugyan jogosan, mert tetteink méltó büntetését vesszük, de ez itt semmi rosszat sem cselekedett.« Aztán így szólt: »Jézus, emlékezz meg rólam, mikor eljössz országodba.« Ő azt felelte neki: »Bizony, mondom neked: még ma velem leszel a paradicsomban!«» (Lk.23,33-43)

Jézus még a kereszten függve Jánosra bízta Édesanyját: „Jézus keresztre mellett ott állt anyja, anyjának nővére, Mária, Kleofás felesége és Mária Magdolna. Amikor Jézus meglátta anyját és az ott álló tanítványt, akit szeretett, így szólt anyjához: »Asszony, íme, a te fiad!« Azután azt mondta a tanítványnak: »Íme, a te anyád!« És attól az órától magához vette őt a tanítvány.» (Jn. 19,25-27)

Ezután Jézus meghal a kereszten: „A hatodik órától sötétség lett az egész földön a kilencedik óráig. A kilencedik óra körül Jézus hangosan felkiáltott: »Élí, Élí, lemá szabaktáni?«, azaz: »Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?« (Zsolt 22,2) Ennek hallatára egyesek az ott állók közül így szóltak: »Ez Illést hívja.« Az egyikük mindjárt elszaladt, hozott egy szivacsot, ecetbe mártotta, és nádszálla tűzve inni adott neki. (Zsolt 69,22) A többiek pedig így szóltak: »Hagyd csak, lássuk, eljön-e Illés, hogy megszabadítsa?« Ekkor Jézus ismét hangosan felkiáltott és kiadta a lelkét. És íme, a templom függönye kettészakadt felülről az aljáig, a föld megrendült, a sziklák megrepedtek, a sírok megnyíltak, és sok elhunyt szentnek föltámadt a teste. Föltámadása után előjöttek a sírokból, bementek a szent városba, és sokaknak megjelentek. A százados pedig, és akik vele együtt őrizték Jézust, a földrengés és a történetek láttán nagyon megrémültek és azt mondták: »Ez valóban Isten Fia volt.«» (Mt.27,45-54)

A halott Jézus csontját nem törik meg, de oldalát megnyitják – onnan vér és víz folyik ki: „A zsidók pedig, mivel készültnap volt, kérték Pilátust, hogy törjék meg lábszárcsontjaikat, és vegyék le őket, hogy a testek ne maradjanak ott a kereszten szombatra, mert az a szombat nagy nap volt. Odamentek tehát a katonák, és eltörték a lábszárát először az egyik vele együtt keresztfeszítettnek, aztán a másikkal. Amikor azonban Jézushoz értek, mivel látták, hogy ő már meghalt, nem törték meg a lábszárát, hanem az egyik katona lándzsával megnyitotta oldalát, amelyből azonnal vér és víz jött ki.» (Jn.19,31-34) (A Krisztus oldalát megnyitó katonáról és a Krisztus oldalából kifolyó vérről és vízről bővebben ld. Longinusnál, március 17.-én.)

Krisztust leveszik a keresztről, majd Arimateai József elkéri a testet, és eltemeti: „Mikor beesteledett, jött egy Arimateából való gazdag ember, név szerint József, aki maga is tanítványa volt Jézusnak. Odament Pilátushoz, és elkérte Jézus testét. Akkor Pilátus megparancsolta, hogy adják ki neki. József fogta a testet, begöngyölte tiszta gyolcsvászonba, és betette sziklába vágott, saját, új sírboltjába. A sír bejáratához egy nagy követ hengerített és elment. Mária Magdolna és a másik Mária ott voltak, és ültek a sírral szemben.» (Mt.27,57-61)

Krisztus kereszthalálával beteljesíti Isten megváltó szeretetét, szabadulást hoz a bűn által elvesztett embernek. Amint János apostol írja: „Ezután Jézus, aki tudta, hogy már minden bevégeztetett, hogy beteljesedjék az Írás, így szólt: »Szomjazom!« Volt ott egy ecettel teli

edény. Ezért ecettel telt szivacsot tűztek egy izsópra, és a szájához nyújtották. Amikor Jézus az ecetet megízlelte, azt mondta: »Beteljesedett!« És fejét lehajtva kilehelte lelkét.» (Jn. 19,28-30)

Jézus áldozatra adja magát a bűnökért, és a szeretetből vállalt halállal megtöri annak hatalmát, s az Őt követőknek örök életet szerez. Pál apostol szavaival: „Elnyelte a halált a diadal. (Iz 25,8) Halál, hol a te győzelmed? Halál, hol a te fullánkod?» (Óz 13,14) A halál fullánkja a bűn, a bűn ereje pedig a törvény. De hála Istennek, aki megadta nekünk a győzelmet a mi Urunk Jézus Krisztus által.» (1Kor. 15,54b-57)

Krisztus a bűnök bocsánatáért adja életét; a bűnbeesett embert váltja meg kereszthalálával; apokrif hagyomány szerint Ádámot a Kálvária hegyén temették el. A legenda szerint Ádám szájában van az alma magja, mely a kárhozat szerzője lett az emberiség számára, s ebből nő ki azon fa, melyből Krisztus kereszttjét ácsolják. A kárhozat fája így válik – Isten szeretetéből – az üdvösség eszközévé).

Nagypéntek a csíki székelységnél „hosszúnap”, az északi csángóknál „aszupéntek”, a gyász és a vezeklő szemlélődés ideje. Böjti napnak számít minden péntek: a hívők ilyenkor megtartóztatják magukat a húsételtől, sokan csak kenyéren és vízen élnek e napon és más, önként vállalt lemondást tesznek. Amint a vasárnap az öröme, úgy a péntek Krisztus szenvedésére való emlékezés, a lemondás napja.

A legtöbb helyen ilyenkor tartották a passiót: a Jézus kínszenvedéséről, kereszthaláláról való játékot, amely alkalmát adta a kereszt és a kínoeszközök „számbavételének” is. A nagypénteki misztériumjáték a liturgikus passiómondás gyakorlatából kikíváncozott a szabad ég alá; forrása az apokrifekben, középkori látomásokban, obszerváns szerzők épületes műveiben és az íratlan jámborságban keresendő.

A szent passió egyik része: Jézus temetése és virrasztása a nagypéntek népi liturgiájának máig eleven része. Helyi szokás szerint hol temetőben, hol templomban, hol pedig útszéli kereszteknel, esetleg egy-egy háznál napközben vagy az éjszakába is belenyúlva tartják. Vasvár sajátos hagyománya a „feketelakodalom” (gyászmenyegző). Itt Nagypénteken egész éjszaka virrasztanak; ilyenkor kerítenek sort a gyászmenyegző énekére is, amelytől az ájtatosság nevét kapta. A barokkban aztán két irányban fejlődött tovább a passió: részben a csíksomlyói passió, annak ferences útján (itt külön játékszínben került bemutatásra), részben pedig a jezsuiták kezdeményezte vezeklő körmenetekben, amelyek önostorozó, keresztthordozó felvonulások voltak. A passió ösztönözte a szabadtéri kálváriák építését, de a „Szentgrádicsét” és a keresztek, keresztutak állítását is. Szentistván matyó faluban nagypéntek délután a stációkat fáklyafény mellett látogatják végig. Ipoly felső vidékén a passió szerepei egy-egy családban nemzedékről-nemzedékre öröklődtek. Hétfalu evangélikus csángósága körében még a XIX-XX. század fordulóján is járta a templomban énekelt passió. A nagypénteki templomi liturgiának máig egyik legjellegzetesebb mozzanata a János-passió anyanyelvi előadása. A tizennégy állomás Jézus megalázásának és szenvedésének legfontosabb helyét-idejét idézte meg. Falusi népünk passiójárásának jellemzője volt: élték és átélték az Istenember szenvedését, a végső állomásoknál számos esetben – főleg az idősebbeket – már támogatni kellett de voltak olyanok is, akik elájultak. A szenvedés nem fölösleges, hanem feltétele, ágya a megváltás ajándékainak; a tövisek elengedhetetlen részei a Szentlélek gyümölcsének. A szenvedést Krisztusért vállalja ilyenkor (is) az ember: Krisztus iránti szeretetből – és az Ő ígérete szerint aki vele a szenvedésben egyesül, az részese lesz Krisztus feltámadásának is. „Krisztust akarom megismerni, és feltámadásának erejét, a szenvedéseiben való részvételt hozzá hasonulva a halálban, hogy valamiképpen eljussak a halottak közül való feltámadásra.”- írja szent Pál (Fil.3,10-11) A Megváltó iránti szeretet teszi képessé az embert a szenvedésre és ad erőt mindennek az elviselésére. De erről vall ezen húsvéti énekünk is: „A keresztfához megyek,/ mert máshol nem lelhetek,/ nyugodalmat lelkemnek.”

Isten végtelen szeretetét mutatja, hogy bár Ő maga Krisztusban minden szenvedést magára vett érettünk és saját áldozata gyümölcséként mindannyiunknak kínálja a legnagyobb

ajándékot, amit csak földi halandó kaphat: az örök életet; tőlünk e mérhetetlen kegyelemért nem várja el, hogy mindnyájan az Ő szenvedését mindenestül végigéljük (erre nem is lennénk képesek) – emberi léptékkal mérve szeretete nagyobb még igazságosságánál is! Ám a hívő lélek aligha tud hálát adni e mérhetetlen ajándékért (mivel teremtmény a Teremtőnek aligha adhatna bármi jót is amiben Teremtője hiányt szenvedne), ezért nem marad más eszköze, mint együtt szenvedni a szenvedő Istennel csak az Ő szerelméért, részesedni szenvedésében, megmutatva ezzel Iránta való hűségét, szeretetét.

De nemcsak ember, nemzet is vállalhatja a krisztusi sorsot; nem véletlenül nevezik így hazánkat Trianon óta, mikor a nemzet keresztrefeszítettett: „Népek Krisztusa, Magyarország”. Ezen gyalázatban állítottatta a székelység a csíkmolyói Krisztus-hágó egyik stációját a következő felirattal: „Keresztviselő Krisztusom, tanítsd meg székely népemet, hogy nagy lélekkel viselje keresztjét!” Aki vállalja nagypéntekét, annak lesz feltámadása!

A szentsír, másként „Úr koporsója” (Csökölyben „Isten koporsója”) sajátos hazai fejlemény; már Hartwik győri püspök megemlékezik róla. A szentsír eredetileg csak keresztből állott – ezt földet be golyccsal, miseruhával és stórával is, miseénekek kíséretében. Meghintették szenteltvízzel, s úgy füstölték meg, mint a temetésnél szokás. Követ helyeztek rá, lepecsételték, őrség vigyázta. Manapság a nyitott koporsóba fektetett Krisztus-szobrot a benedekiek már nagycsütörtök este ravatalra helyezik, felvirágozzák és a hívek késő éjszakáig virrasztanak mellette. Nagypénteken a csonkamise végeztével a koporsóban hagyott corpust Szent Mihály lovára teszik, és a templomon körmenetben kísérik végig a Koháry-sírbolt fölé állított szentsírhoz. Csanádpalotán „jézuskatonának” nevezik a szentsír őrzőjét. A szentsírt a tápai asszonyok régebben rozmaringgal, a múlthatatlanság virágával ékesítették. Istensegíts székelyei a szentsír elé fektetett feszülethez térden csúszva közeledtek és úgy csókolták meg: pénzt és piros tojást tettek melléje.

Öregek emlékezetében sokfelé máig megmaradt a „nagypénteki kenyér”. Nagypénteken a szegedi tájon nem égett tűz. Kenyeret ezen a napon nem sütöttek, de akkorát mégis dagasztottak, mint a libatojás. Megszáritották, eltették, és csak akkor vették elő, ha valaki vízbe fulladt. Ilyenkor a közepét kifűrték és égő szenteltgyetyát tettek bele. Majd a vízre eresztették és ahol a gyertya befordult, ott kellett a holttestet keresni. Öreg szőregiek szerint, aki a nagypénteki kenyérből evett, azt a háborúban nem érte golyó. Székesfehérvár-felsővárosi és pölöskei szokás, hogy a gazdasszony régebben nagycsütörtökön sütött kenyeret, de csak a húsvéti szentelés után szegték meg. Abaliget német gazdasszonyai nagypénteken egyetlen kenyeret sütnek; hitük szerint Jézus erre a kenyérszagra támad majd föl.

Nagypénteket református, evangélikus szlovákjaink is böjttel ülik meg. Versend horvátjai egész napon át böjtölnek, csupán este, amikor a Hold és a csillagok feljöttek az égre, ettek egy darabka száraz kenyeret és ittak rá vizet. Régebben akadtak olyan emberek Miskén, akik három búzaszemen és három csöpp vízen böjtöltek. Felnémet, Bélapátfalva és más palóc falvak hagyománya szerint nagypénteken éppúgy terítették meg az asztalt, mint karácsony estéjén. Zagyvarékáson nagyhét alkalmán piros almát dobtak a kútba; egész héten erről ivott egészséget az ember és a jószág is – húsvétkor vették ki a kútból, és megették.

Nagypénteket ma is hallgatással, különös meghatottsággal, bensőséges átéléssel ünnepli népünk idősebb rétege – a világnak van halottja e napon. Teljes a csönd, a tűz kialszik, a tükröt fekete kendővel takarják le, az órát megállítják, mint rendesen, ha halott van a háznál; hiszen az van, ilyenkor a halott: az otthonokban (ahol hívják, mindegyikben!) Krisztus, az érettünk emberré lett Isten. Úgy járnak-kelnek, mintha kinek-kinek házában lenne a mindenek halottja.

Jézust azok juttatják „szégyenfára”, akik ujjongva fogadták virágvasárnapon Jeruzsálembé való bevonulását. Csalódtak a Messiásban, mert nem állt a Róma ellen lázadók élére, mert a kereskedőket és pénzváltókat korbáccsal űzte ki a templomból (Mt.21,12; Mk.11,15; Jn.2,15). Jézustól – ahogyan a nekik adott próféciaikat a maguk szája íze szerint értelmezték – politikai és gazdasági megoldást vártak. Csalódtak hallván, hogy az Ő királysága

„nem evilágból való” (Jn.18,36). De magunkra ismerhetünk mi is mindahányan a Krisztust megfeszítőkben éppúgy, mint Júdásban: mert bűneinkkel, a szeretet elárulásával mi is újra és újra eláruljuk és megfeszítjük Őt; és mikor földi javak után törjük magunkat a mennyei kincsek gyűjtése helyett, akkor nem a Megváltót ünnepeljük, hanem Jézus állandó szenvedésének eszközei leszünk. A keresztúti ájtatosságok mind e szellemben kötik életünket Krisztus keresztáldozatához, hogy egyesülve a passióval, részesedve Krisztus szenvedéseiből mi is az örök élet birtokosaivá legyünk.

Mivel a szentmise Krisztus keresztáldozatát vér nélkül újítja meg, ezért mikor a véres áldozat napja van, nem mondatik szentmise. A protestánsok (egy ideig a keleti egyház is) mint a Megváltás művének beteljesítését, legnagyobb ünnepüként tartják számon e napot, a katolikusok számára azonban a gyász és fájdalom időszaka ez (szigorú értelemben véve nem ünnepnap!), hiszen Krisztus a mi bűneinkért halt meg, a mi bűnös életünk adta okát keresztáldozatának – ez pedig nem ujjongásra, hanem bűnbánatra kell indítson mindannyiunkat.

Istensegíts székelyei az „innapló gúnyát” e napon kitették az udvarra, ott megfújta a szél, s áldás szállt viselőjére. A zagyvarékásiak azt tartják, a nagypénteki káromkodás villámot csalogat. E napon is elmentek a lányos házhoz Nagyécsfalú legényei, de csak azért, hogy fekete szalagot kössenek a fára. Csököly református asszonyai még a XX. század elején is hófehérben, eltakart arccal „igazodtak fel” a nagypénteki gyászistentiszteletre. A régiségben a fehér volt a gyász színe; a fehér, amely a színek összessége, a Teremtő színe (a moldvai csángók még napjainkban is fehér kendőt kötnek a gyászmenet feszületére). Református hagyomány, hogy Nagyszalontán az anyák e napon apró gyermekeiket elviszik a templomba, hogy a csöppségek hamarabb tanuljanak beszélni.

Régebben a falvak népe Gyimesben a patakok vizében fürdött hajnalon. Apokrif hagyomány őrizte meg, hogy mikor Jézust a gecsemáni kertből a városba vezetik, beledobják a megáradt Cedron patakba; más változat szerint át kell gázolnia azon, s egy kőben megbotlik a lába: vétkeink, „az örök farizeusság” kövében. Az alámerülő Jézus áldozati vére: a korbácsütés és a töviskorona adta szent vér változtatja aranyossá e napon a vizeket (Jézus születésekor, karácsonyon is aranyossá válnak a vizek ugyanúgy, mint nagypénteken: Jézus jelenvalósága „aranyozza be” az életet mindenkor). A férfiak a lovakat úsztatják meg az áldott vízben, az asszony nép a patakról hozott vízzel az istállóban fűzfaággal rajzol keresztet a tehenekre a megszentelt vízzel. „Nagypénteken mossa holló a fiát.” A lányok a patakparti füzek alatt fésülködtek, hogy a rontás távol maradjon, hogy a füzek földig hajló zöldaranya majdani anyaságukat erősítse.

Napközben, szinte minden vidékünkön mezsgyét tisztogattak, kívül-belül meszelték a házakat, néhol az istállót és az ólakat is; kitakarították a porta minden zugát, utcát-udvart söpörtek és fölöntözték a megtisztult földet. A lányok e napon festették, írták a tojásokat. A tojás pirosa az áldozati vért idézte, Jézusét, az Ő áldozatából megújuló életet. A tojásra írott minták ösképek, a Teremtőtől ajándékba kapott formák voltak, átváltozást, „támadatot” varázsolók; használatában e formákból napjainkban nálunk, magyaroknál található a legősibbek, s egyben a legnagyobb számban.

Este (néhol a szerdai, csütörtöki vagy nagyszombati estelen) a litánián, illetve a litánia után „pilátusverést” „pilátus-, és júdáségetést” tartottak. Deszkával zajt csaptak, kerepeltek; deszkára rajzolt Pilátus-, vagy Júdás-képeket, rongyot, bőrt, fadarabokat raktak a tűzbe – ezzel gonoszt, ártó szellemet üztek.

Nagypéntek vetőnap borsóra; palántázó alkalom, virágültető nap. Egykoron e napon és nagyszombaton is tilos volt a szántás, mivel Jézus teste ilyenkor a földben van. A falvak népe ilyenkor meglátogatta halottait, a temetőben a sírokat gondozták.

Nagyszombat

(Krisztus a sírban pihen; „vándorló ünnep”.)

E napon Krisztus a sírban fekszik – a zsidó főtanács örököt rendel a sírhoz, mert félnek a test eltűnésétől: „Másnap pedig, azaz a készültnap után, Pilátusnál összegyűltek a főpapok és a farizeusok és azt mondták: »Uram! Emlékszünk, hogy ez a csaló még életében azt mondta: ‘Három nap múlva föltámadok.’ Parancsold meg tehát, hogy őrizték a sírt a harmadik napig, nehogy odamenjenek a tanítványai, ellopják, és azt mondják a népnek: ‘Feltámadt a halálból’. Ez az utóbbi csalás rosszabb lenne az előzőnél!« Pilátus azt felelte nekik: »Van őrségtek, menjetek és biztosítsátok magatoknak, ahogy tudjátok.« Azok pedig elmentek, lepecsételték a követ, és őrséggel biztosították maguknak a sírt.” (Mt.27,62-66)

Amint a Hiszekegyben imádkozzuk, Jézus „alászállt a poklokra”, vagyis a megváltásra váró, igaz lelkek várakozását beteljesíti: megnyitja számukra az üdvösség kapuját, immár eljött mennybe jutásuk ideje.

Szombat egyben Szűz Mária napja; ő az egyetlen, akinek hite nem inog meg ekkor sem – mindenki más elveszti a hitet abban, amit Krisztus mondott, ígért. Egyedül a Szűzanya az, aki kitart Krisztus mellett akkor is, mikor szent Fia elhagyja a földi tereket, mikor látszólag legyőzetik. Ennek a töretlen hitnek emlékére lesz a szombat Szűz Máriáé.

A nagypénteki takarítás, az udvar és az utca fellocsolása, a meszelés (sokszor az ólaké is!) a régiségben minden helyen nagyszombaton reggel történt. Ezzel a szentséges cselekvéssel ki-ki saját lelkét rendezte-takarította, készítette elő a húsvéti támadatra – nemének és korának megfelelően! A házak-ólak meszelése asszonyi dolognak számított, az udvart és a ház előtti utcarészt lányok öntözték-söpörték, a mezsgyebokrokat a férfiak nyesték, az iskoláskorú gyermekek pedig a lábbeliket készítették elő a szentmisére. Ilyenkor a gonoszt űző, Teremtőt idéző mész illata egybevegyült a fölöntözött föld, a Földanya és a megnyesett növények nedve Jézus áldozati vérét idéző illatával. (A régiségben minden szombaton lányaink felöntözték az udvart és az utcát, előkészítve az emberek lelkét a minden vasárnap hozta támadatra.)

A feltámadást is csak tiszta lélekkel „fogadhatja” az ember; de tisztának kellett lennie az ember környezetének is, hiszen Jézus amint tiszta testben, szűzben fogant és született a világra, úgy feltámadása is tiszta földi környezetben kell történjen; ezt ágyazta a mész fehérsége, az ember külső-belső készüllete is, hogy Jézus feltámadását méltó környezet várja odakint, s bennünk, lelkünkben is.

Az ősegyházban a nagyhét utolsó napján Krisztus halálának emlékeztére eloltották a gyertyákat és csak a föltámadás ünnepére gyújtották meg újra. Manapság az elmúlt évben szentelt barkára tüzet csiholnak, s ennek lángjánál gyújtják meg a gyertyákat és az örökmécsest.

Tűzszentelés: az istensegítsi székely asszonyok pimpóval (virágvasárnap szentelt barkaággal) gyűjtanak tüzet az előrefőzendő húsvéti ételek alá (a barka-jelölte Bárány áldozatából támad föl az élet a testet tápláló étel alatt is). Göcsejben, Babarcon, Eleken, Vámosmiskén, Kunszigeten, Nagykörűn a harangozó régebben összeszedte a temető korhadt fakesztjeit; ezeknek a tüzeit szentelte meg a pap, s róla gyújtották meg az új tüzet. Hamuját a következő esztendő hamvazószerdájára tették el; paraszából minden hívő vitt magával. Az eképpen keletkezett faszénből Szent György és István vértanú napján adtak a jószágnak. Sümegen szentelt parázs „adta” az új tüzet – minden tűzhelyen. Búcsúszentlászlón az összetört, elszenesedett parázzsal a ház helyiségeinek és az istállónak négy sarkát hintették föl. A szentelt tűz hamuját kiszórták a földekre Bakonyszentivánon, hogy jó termés legyen. Bársonyoson a gazdák a szentelt tűz szenét „elültetik”, hogy ne érje jégverés a földet. A láziak e szenet a libák itatójába is beleteszik, hogy a jószágok egészséget igyanak róla. Vihar idején a szentelt szenet a tűzhely tüzebe teszik, hogy a villám távol maradjon. Az esztergomiak még a XX. század elején is lámpában vitték haza a megszentelt „fényt”. A megszentelt parazsat Hegykőn, s a szentelésből megmaradt tömjénszenet gyertyaszentelőkor a szentelt gyertyára teszik és a

házban fohászkodva körülhordozzák. Bátya katolikus délszláv asszonyai az elszenesedett parazsat a bölcsőbe, magzatuk feje alá tették. Dusnokon a ház bejáratát keresztettk meg vele, de a tűzre és a sonka levébe is vetettek belőle. A szaniszlói németek hazulról hozott hosszú karókat raktak máglyaszerűen a szentelt tűz fölé, majd azokat tűzvész elhárítására házuk ereszébe szúrták. A szentelt karóból a móriak két szilánkot lehasítottak, s a szőlő két végébe szúrták. Az abai magyarok a tűzszentelésre szintén szőlőkarókat vittek. A szentelt tűz maradványát a bukovinai székelyek „júdásszénnek” nevezték, disznózsírral keverték, és sebet gyógyítottak vele. A gyöngyösi szőlősgazdák a szentelt parazsat szőlőik négy sarkába ásták el, s egyben megmetszették az ottlévő „örtökéket” is. Csanádpalotán a szentelt tűz parazsát a jószág itatóvizébe teszik. A templomból hozott faszénnel az istálló és az ól ajtaját keresztetik meg a mecseknádasdiak. A nagyszombaton égetett keresztfa szénét Göcsejben fehér nyárfa ágával és keserűgombával a szántóföldekre viszik, nagyszombati szenteltvízzel meghintve. A szentelt szénből három szemet a kemencébe vetnek jégeső ellen. A böhönyeiek Júdást jelképező fadarabot vetnek a tűzre. A szentelt szénből tesznek el, s ha a kisgyermek megijed, egy pohár vízbe törnek belőle, s megitatják vele. Kaposszekcsón az édesanya virradat előtt az utcán tüzet rak, s felkölti gyermekeit, hogy melegedjenek mellette. Eleink ősi hitében Isten tűzzel teremtette a világot, a tűzből kipattanó szikrával – innen a Fiú áldozatával megújuló tűz kitüntetett szerepe: „Én vízzel keresztellek titeket a megtérésre, de aki utánam jön, erősebb nálam: a saruit sem vagyok méltó hordozni. Ő Szentlélekkel és tűzzel fog megkeresztelni titeket.” – mondja Keresztelő János Jézusról. (Mt.3,11.).

Szent István idején a felnőttek megkeresztelése – föltehetően – nagyszombaton történt. Jellegzetes hagyományok kötődnek a nagyszombati vízszenteléshez. A régiségben a pap karingben és fehér stólában a keresztelőkútból a szentolaj belevegyítése előtt merített vizet, s ezzel szentelte meg a lakóházakat nagyszombat alkalmán. Csíkdelnén szenteltvízzel hintik meg az udvart, hogy a békák és a férgek távol maradjanak. A lakószobát és a gazdasági épületeket szentelik meg vele Csekefalván, a beteg jószággal pedig itatják; de meghintik vele a fejfájós embert is. Klézse csángói megkerülik a templom előtti nagy kutat, isznak a vízből, aztán a templomot kerülik körbe. Zagyvarékáson a család minden tagja iszik a szentelt vízből (másutt mosakodnak benne), s csak utána fognak a szentelt étel elköltéséhez; kereszt alakban a kútba is öntenek belőle és megszentelik a házat, az istállót, az ólat is – ezen szavak kíséretében: „Négy evangélista álljon a négy sarkára, hogy a gonosz sátán meg ne kísértse.” A jánoshidasiak szerint, akit a húsvéti szentelt vízből először keresztelnek meg, annak keze áldásos lesz. „Újvíz” e szentelt víz hagonyi neve. Kálló népe az ismét megszólaló harangra a patakban mosdott meg (máshol a mosdás nagypéntek szentségéhez tartozik).

Sióagárdon harangszókor kinyitják az ablakokat és megrázzák az almafákat. Magyarbánhegyesen a harang hallatára kitárják az ablakokat, hogy beszállhasson az áldás. Egervidéken harangszóra a kútból vizet húznak, és megmosdanak benne. A németprónaiak kulccsomót rázogatnak ilyenkor a patkányok elzavarására. Andrásfalván „madárkát” készítettek: kifűrt tojásba legyezőszárnyakhoz hasonlóan színes papírt dugtak, majd a tisztaszoba mennyezetére erősítették. A szegedi tájon a gyermeknép hatalmas lármát csapott, s így kiabált: „kigyók, békák szaladjatok, mögszólaltak a harangok!” Az újkígyósi és a veszprémvarsányi asszonyok ilyenkor gyorsan kisöpörték a házat, hogy megszabaduljanak a férgektől. Miskén a nagylány vagy a gazdasszony söprűjével körülszaladta a házat. Az idősebb asszonyok Kerekegyházán ilyenkor vetik a babot és a borsót.

A nagyszombat délutáni feltámadási körmenet közben a négy világtáj irányában szentségi áldásban szokták részesíteni a papok a körmenet térdeplő résztvevőit. Szeged-Alsóváros vallásos népe áldás közben ezeket mondja: „Jézus, Jézus, Jézus, Mária, Mária, Mária!” – panaszos, éneklő hangon.

Az esti körmenet, a határjárás: a zsendülő határ titokzatos támadata. A feltámadási körmenet valódi ideje a húsvétra virradó hajnal, amikor azt például a gyergyói székelyek is tartják. Krisztus ekkor támadt föl; s támad föl minden esztendőben halottaiból körülöttünk és bennünk, ha tesszük a dolgunk a Teremtő rendelése szerint. Föltámadása nekünk, keresztényeknek minden hetünk főünnepéül a vasárnapot adta. A gyergyóiak húsvét éjszakára virradó határjárásában a régiségben a férfiak lovon ültek, a többiek gyalog követték a zarándokfeszületet és a zászlót – húsvét hajnalán három határ székelye találkozott egymással; amikor a Vénusz csillag alatt Szűz Mária kapujában megmutatta magát a Nap, amely ezen a hajnalon a föltámadt Krisztust hozta el. A három falu népe a meghajtott feszülettel és búcsúzászlóval először egymást köszöntötte, aztán térdepelve a feltámadó Krisztust hozó Nap felé köszöntöttek. Ez alkalomból a férfiak is leszálltak a lóról, együtt köszöntöttek s imádkoztak térdepelve a többiekkel. (A nagyszombati feltámadási körmenet és a hajnali határkerülés legtöbbször egybeolvadt; a további példákat húsvét vasárnapnál soroljuk.)

Galgamente néhány falujában még a XX. század derekán a falu népe nagyszombat éjfélen, amikor a Nap karácsonyt idéző születése érkezik, gyülekeztek a templom előtt; búcsúzászlóval és feszülettel, énekelve-imádkozva indult szentséges menetük a határba – fölkeresve a határba állított fogadalmi feszületeket, együtt támadtak föl a fákkal, a madarakkal, a füvekkel, a földdel, és napkeltekor értek a határba kiásott „Jézus sírjához”, amelyből az örök már elvitték a Krisztus-szobrot. A feltámadt Jézust hozó Nap előtt – hasonlóképpen a székelyekhez – ők is meghajtották a zászlót és a feszületet, és megújult, imádságos lélekkel indultak vissza a faluba. Mielőtt a templomba mentek volna, a Nap látszólagos földet kerülő irányában háromszor megkerülték azt, aztán a menetet vezető előénekes-asszony háromszor kopogott a templomajtón; az ott várakozó hívek beengedték őket, megkérdezvén: „- Hol jártatok?” A válasz erre az volt: „- A határt kerültük.” Az újabb kérdés: „- Miért tettétek ezt?” A válasz pedig: „- Kerestük Jézus sírját, azt megtaláltuk, de Jézus már nem volt benne, föltámadott!” Aztán a határból érkezők és a templomban várakozók együtt mondták háromszor, gyermeki hittel: „- Alleluja!”

A nagyszombati feltámadási körmenet végén a legtöbb helyen a templomban az előző év száraz paraszából tettek tüzet, s abból vittek paraszt haza, legtöbb helyen egész éjszaka őrizték a piciny paraszt és (csak) akkor gyújtották meg az új tüzet, amikor a látóhatár szélén Szűz Mária kapujában megjelent a Nap.

Húsvét vasárnap

(Krisztus feltámadásának ünnepe; „Vándorló ünnep”.)

Pilinszky János: Harmadnapon

*„Es fölzúgnak a hamuszín egek,
hajnalfele a ravensbrücki fák.
És megérik a fényt a gyökerek
És szél támad. És fölzeng a világ.
Mert megölhettek hitvány zsoldosok,
és megszünhettek dobogni szive -
Harmadnapra legyőzte a halált.
Et resurrexit tertia die.”*

E nap reggelére Krisztus feltámad a halottak közül – elsőként az asszonyok, majd az apostolok fedezik fel az üres sírt: „Mária Magdolna a hét első napján kora reggel, amikor még sötét volt, a sírhoz ment, és látta, hogy a kő el van mozdítva a sírboltól. Elfutott tehát, elment Simon

Péterhez és a másik tanítványhoz, akit Jézus szeretett, és azt mondta nekik: »Elvitték az Urat a sírból, és nem tudjuk, hová tették!« Erre Péter és a másik tanítvány elindultak, és a sírhoz mentek. Ketten együtt futottak, de a másik tanítvány gyorsabban futott, mint Péter, és elsőként ért a sírhoz. Lehajolt, és látta lerakva a gyolcsokat, de nem ment be. Azután odaért Simon Péter is, aki követte őt, és bement a sírboltba. Látta letéve a gyolcsokat és a kendőt, amely a fején volt, nem a gyolcsok mellé helyezve, hanem külön egy helyen, összegöngyölve. Akkor bement a másik tanítvány is, aki először érkezett a sírhoz; látta és hitt. Még nem értették ugyanis az Írást, hogy fel kell támadnia a halálból.» (Jn.20,1-9)

Jézus ezután megjelenik a tanítványoknak, elküldi őket, hogy térítsenek és a bűnbánat (szentgyónás) szentségét szerzi, hatalmat adva az apostoloknak és utódaiknak a bűnök megbocsátására: „Mikor azon a napon, a hét első napján este lett, és a helyiség ajtaja, ahol a tanítványok összegyűltek, be volt zárva a zsidóktól való félelem miatt, eljött Jézus, megállt középen, és azt mondta nekik: »Békesség nektek!« Miután ezt mondta, megmutatta nekik a kezét és az oldalát. A tanítványok megörültek, amikor meglátták az Urat. Aztán újra szólt hozzájuk: »Békesség nektek! Amint engem küldött az Atya, úgy küldelek én is titeket.« S miután ezt mondta, rájuk lehelt, és így szólt hozzájuk: »Vegyétek a Szentlelket! Akiknek megbocsátjátok bűneiket, bocsánatot nyernek; akiknek pedig megtartjátok, azok bűnei megmaradnak.«» (Jn.20,19-23).

Tamás azonban nincs jelen ekkor, s nem hisz a többi tanítvány szavának – Jézus azonban megjelenik neki is, hogy hite megerősödjön:

„Tamás pedig, egy a tizenkettő közül, akit Ikernek hívnak, nem volt velük, amikor eljött Jézus. A többi tanítvány elmondta neki: »Láttuk az Urat!« Ő azonban így szólt: »Hacsak nem látom kezén a szegek nyomát, és ujjamat a szegek helyére nem teszem, és kezemet az oldalába nem helyezem, én nem hiszem!« Nyolc nap múlva ismét együtt voltak a tanítványai, és Tamás is velük volt. Jézus eljött – bár az ajtó zárva volt –, megállt középen, és így szólt: »Békesség nektek!« Azután azt mondta Tamásnak: »Tedd ide ujjadat és nézd a kezeimet; nyújtsd ki kezedet és tedd az oldalamba, és ne légy hitetlen, hanem hívő!« Tamás azt felelte: »En Uram és én Istenem!« Jézus erre azt mondta neki: »Mivel láttál engem, hittél. Boldogok, akik nem láttak, és mégis hittek.«» (Jn.20,24-29)

Húsvétvasárnap a „támadás”, „feltámadás”, „kikerülés” ünnepe; Lészpeden a feltámadási szertartásról hazaérkezve, az ünnepi asztalnál a családtagok eképpen szólnak egymáshoz: „Feltámadt Krisztus!” Majd így felelnek: „Higgyünk valóban!”

A Kárpát-haza számos vidékén, különösképpen az „örző” peremeken azonban máig él a húsvéti határkerülés. Húsvét magasztos virradatán a régi ember hírül vitte a „rábízottnak”, a földnek is az Úr nagy győzelmét, a feltámadást, hogy az ártani akaró rosszat, a természeti csapásokat, a fényesruhás Krisztus hatalmával a határtól elrettentse. (Mivel a vasárnap hajnali feltámadáshoz kötődő szokásjátékok szinte kivétel nélkül szombaton kezdődtek, ezért Nagyszombaton csak azokat említettük, melyek tartalma azon naphoz kötődik; ugyanakkor az itt, húsvétvasárnapon kiteljesedő feltámadási ünneplések bemutatásakor elkerülhetetlen, hogy az előző napi, Nagyszombati kezdetekről is szóljunk.)

Országos hagyománynak számít húsvétra virradóra „Jézus keresése”, „Istenkeresés”, „Szentasszony követése”, „szentsírkeresés”. Főleg Székelyföldön (amint erről szó volt az előzőekben, ld. Nagyszombatnál, a három székely falu együttes határkerülése) a „határkerülés” elemeivel keveredett ezen ősi szokás. (A Galgamente nagyszombati határkerülésekor elhangzó, feltámadást hírül adó „Alleluja!” felkiáltásról Nagyszombatnál emlékezünk meg).

Garamszentbenedeken a szentsírhoz tartozott egy feltámadt Krisztust megjelenítő szobor is, olyan helyzetben, mintha a levegőben lebegne. Felsőipolyvidék magyar falvaiban nagyszombat éjszakáján éjfél előtt a templom bejáratánál gyülekeztek a hívek; a szülők gyermekeiket is magukkal vitték. A templom előtt imádkoztak, könyörögtek, énekeltek, aztán énekszóval sorra látogatták a határkereszteket. A legtávolabbi határkeresztnél volt elrejtve a

feltámadt Krisztus szobor-mása, amelyet diadalmenetben vittek a templomba. Ott kigyulladtak a gyertyák és lobogtak a napraforgószárból készített fáklyák. Lelkük ilyen módon együtt támadt föl a határral, a teremtett, bennünket eltartó élő mindennel, együtt a Nappal, amely e támadatot adta, együtt a minden esztendőben mindenütt újra meg újra feltámadó Krisztussal! Végül a körmenet a temetőbe látogatott a már csonkig égett méhviaszgyertyákkal; a hívek letelepedtek a sírokhoz, s amikor hasadt az ég, Krisztus egyetemes támadata adódott – onnan tértek haza. Hajnalban a templomban ájtatoskodnak Litke palócai; hajnali harangszókor, amikor az ég a földdel összeköttetik, indulnak haza, s megmosakodnak az aranyossá változó patakban. Csanádapácán nagyszombaton éjfélkor gyűlnek egybe az emberek a templomban és a feszülettel a temetőbe indulnak, hogy megkeressék Jézust. Kinn a temetői keresztnél imádkoznak, majd énekelve megkerülik az egész falut. Ekkor mindenki felkel, kimegy az utcára és megcsókolja a keresztet; innen a körmenet a templomba tér vissza. Egyes falvakban a hívek virrasztva várják, hogyan kel föl „sírjából” a Nap, amely Jézus jelölője. Hosszúhetényben a férfinép húsvét éjszakáján egyenként fölszállingózik a „Zengő” tetejére; itt tüzet gyűjtanak és áhítattal várják a naptámadatot. Régen a pap ott fönny a hegyen, a „Mindenség templomában” – várakozás közben gyóntatott is. Valamikor Alsódomború fiatalága és pásztornépe a falu felső és alsó végén tüzet gyűjtött e varázsos éjjelen, s ostopattogással hajtották a jószágot a tűzhöz. Húsvét hajnalán az erdélyi evangélikus szász legények ki szoktak vonulni a magaslatokra, hogy a fölkelő napban a Húsvéti Barányt megpillantsák. Csepel hajdani német Jézus-keresőit a legények lóháton kísérték. Az éjszakai sötétben Jézus kínszenvedéséről énekeltek; amikor a Nap feljött, a feltámadásról szólt az énekük. A budaörsiek hite szerint a Nap hármát ugrik örömeiben és megjelenik fényességében a Húsvéti Barány. A pesthidegkútiak pedig a kálváriai ájtatosság után letérdelnek, a hajnali Nap felé fordulva imát mondanak és megmosdanak a feltámadás-áldotta harmatban.

A XX. század derekán a székelyföldi legények és fiatal házasemberek nagyszombaton vacsora után a templomot környező temetőben gyülekeztek, s ott megválasztották elöljáróikat: a „főkirálybíró”, a „dúlókat”, a „bírákat”, a „papot”, az „énekvezetőt” és másokat. Aztán zsoldárokat zengedezve templomot kerültek majd az alkalmi pap imádságot rögtönzött, áldást kért, könyörgött a veszedelmek elhárításáért. Imádság után végigvonultak a falun tovább imádkozva és énekelve az utcákon is; végül a határba látogattak el. Ott kitakarították a mezei forrásokat, hogy bő és jó ivóvizet adjanak, s megigazították a határcövekeket. Rossz idő esetén csupán a búzatáblákat járták végig; onnan visszatértek a templomba, imádkoztak, majd a pap áldásával és a főkirálybíró intelmeivel szétoszlottak. (Föltehetően a középkor „kerek társadalmát”, az egész-séget varázsolták e szentséges játékkal vissza, amelyben a tisztségviselők mindahányan tudták még mit, s hogyan kell tenniük, hogy a rájuk bízottak lelkükben elégüljenek.) Ekkortájt már hajnalodott, a legények fenyőágakat törtek, színes szalaggal, cifra pirossal, hímes tojással öltöztették, és kedvesük kapujára tűzték. A fiatal házások pedig „dideregtek”: az ablakok alatt fázósan bebocsátásukat kérték; eláldották a házbelieket és tréfásan kibeszélték a fiatalok titkát; játékuért jutalmat kaptak. Határjáráskor a szomszéd falvak „kerülőivel” is találkoztak. Több falu népe várta együtt a húsvét hajnalon feltámadó Napot, s tűz mellett együtt könyörgött békességért, áldásért. Némely helyen a határjárás után „hajnaloztak”; a lányos és fiatal menyecskés házak kapujára barkaágot tűztek: ahol a kapuról reggelre levették az ágot, oda másnap nem mentek locsolni. (Zalaegerszegen a határjárókat a pap és a hívek egész a falu végéig elkísérték.)

A karancsalji palóc lányok és menyecskék húsvétkor tiszta fehérbe öltöznek. A bánáti bolgárok új ruhájukat húsvétkor veszik föl – valamikor országos szokás volt ez.

A húsvéti ételszentelést egyes vidékeken „ételáldásnak” nevezik. A megszentelt húsvéti eledel megvédte a híveket a hosszú böjt utáni mértéktelenségtől. A többféle ételnek jelképes szerepe volt. A húsvéti ételnek jellegzetes régi neve „kókonya” (kalács, sonka, bárány, tojás, só), keleti eredetű nevén pedig „páska”. A XIX-XX. század fordulóján Göcsejben sonkát, kalácsot,

tojást, tormát küldtek szentelésre egy kengyeles kosárban. A családban mindahányan először a tormából ettek, hogy Krisztus „keserűségét” idézzék meg magukban. Aki a húst nem küldte szentelésre, az nagyszombat este a kosárba helyezett ételeket az „első ház” ablakába tette, s az Úr angyala ott megáldotta azt. Evéskor a szentelt tojással egymást kínálták. Nagyon megjegyzték, hogy kivel ették, mert ha az erdőben eltévedtek, csak az illetőre kellett gondolniuk és nyomban eligazodtak. Gyönyörű képes beszéd a tojásé: akivel a „kezdet kezdetén” (képi nyelven a tojásban) megosztottuk életünket, aki az idők kezdete óta a mi ízünket hordozza magában s mi is az övét, az segíthet igazán a világban eltévedt léleknek magára találni, elvesztett ízét-zamatát újra meglelni, irányt mutatni a sokszínű-sokízü, gyakran éppen ezért tarkaságával zavart keltő világban. Dante Isteni színjátékában a kedves, Beatrice „mutatja az utat”, míg népünk hagyományában az „eleve rendelt” társ, az a mindenkori „másik”, akiben ki-ki a maga arcát véli felfedezni. Ma is mondjuk: úgy hasonlítanak egymásra, mint két tojás – s nem a test, hanem a lélek hasonlatossága tükröződik ebben; a Teremtőben, az egyetlen Istenben való egyezés, a lélek örök közössége. A segítő – ha gondolunk rá, még ha testben nincs is ott – lélekben akkor is ezer és ezer szállal össze van kötve mivelünk, s a segítséget kérő szóra megindul lelke, és segítségünkre lesz. A Teremtő Isten a teremtett világ minden létezőjét a szeretet társ-kapcsolatával kötötte össze; ez az összhangzat a világ megmaradásának alapja, s mindez különösen vonatkozik az emberre, akit Isten saját képmására formált (Bölcs.2,23) és a teremtett mindenek gazdájának rendelt. Ember és ember között ezernyi láthatatlanul létező szál teremt megszakíthatatlan kapcsolatot, tér és idő kereteit lebírva az egyetlen törvény: a szeretet által.

Zalában a század elején azok az uradalmi cselédek, pásztorok, akik távol éltek a templomtól, húsvét hajnali eledelüket tarisznyában, kosárban kiakasztották a fákra. Ilyenkor a világot szentelő pápa megáldotta az ő ételeiket is. Kethelyen régen úgy vélekedtek, hogy ahány darabka szentelt hús esik a földre, annyi iccével kevesebb zsírja adódik a disznajuknak, s ahány szem morzsa le hull a kalácsból, annyival kevesebb búzájuk terem majd. Felsőberkifaluban a „szentüttet” először a méhekhez vitték: keresztet vetettek vele a kasokra. Tojást, sonkát, kenyeret, bort szenteltettek a Zamárdiak s azt tartották, aki az áldott piros tojásból eszik, nem fog szentség nélkül meghalni. Vároasdombón a szentelésre egész „ebédösvéka” ételt vittek a fejükön a menyecskék. Az ételeskosarat hímzett terítővel takarták le, ezeket máskor csak a „paszita”, az újszülött anyjához vitt ételhez vették elő. A templomban aztán a félig kibontott kosarakat a pad mellé helyezték, szertartás után letakarták; siettek haza, szoba nem álltak senkivel: a szentelt ételt húsvét reggelén kezdték meg. Számos vidéken a gazda két falatot készített, Istennek és a Földanyának szánt áldozatként – az egyiket a tűzbe, a másikat pedig a kútba vetette. A pölöskeiek egy patkó kalácsot, jó szelet sonkát és kolbászt szentelés után a templom lépcsőjén várakozó szegényeknek adták. Bátya asszonyai háromszor megkerítették a házat a „szentelttel”, a Nap látszó járását követve.

Ipoly felsővidékén az újasszony legelső teendője a húsvéti abrosz hímzése; a lakodalmos kalácsot is ebben vitték a lakodalmos házhoz. Régebben a vetőabroszt is megáldották a templomban, s délben az ebédnél ezt terítették föl az asztalra. Szilhalom asszonyai a megszentelendő ételek mellé gyoicszacskóban kukorica- és árpaszemeket tettek, majd azt a jószág ünnepi takarmányába szórták. Istensegítsen „kokonyát” (húsvéti kalácsot), piros tojást, sonkát, szalonnát, kolbászt, tormát, fokhagymát, sőt szenteltettek a napkelti misén. Éhomra ették a gyerekek is; az ételt a családfő osztotta szét. A gyónást sokan hagyták húsvét napjára, hogy áldozás után a szenteltből a kegyelem frissességében egyenek. A „pászka”: sonka, tojás, túró, vaj, bárány, torma és bor a szabolesi görögkatolikusoknál. Az ünnepélyes szentelés után valósággal menekülnek vele otthonukba; azt tartják ugyanis, hogy aki leghátul marad, még abban az esztendőben meghal. Az ópályi lányok a szentelt pászkát a fejük fölé szokták emelni, s mondogatták: „híres legyek, mint a pászka!” Anarcson a szentelésből hazavitt pászkát körülhordozzák a házban, hogy a gonosz meg a férgek messze kerüljenek onnan. A

gazdaasszony Cséken a pászka tetejére tésztából formált öt szentsebet és a kínezőeszközöket teszi.

Alsófehér románságától a pap a szentelésért szép fehér bárányt kap, amely az istentisztelet alatt ott jár szabadon a hívek között. Az óhitűek régen megtartották a halottak húsvétját is, húsvét után egy héttel, hétfőn. A sírokon terítettek e napon, s a pap ott szentelte meg az ételeket.

Csíkszentimrén a bárányt pénteken ölik le. Székelyföldön még a minden jószágot számon tartó kommunizmusban is, amikor szigorúan büntették az engedély nélküli állatvágást, gondoskodtak arról, hogy falunként legalább egy bárányt – az áldozati vágás okán – beteggé minősítsen az állatorvos. Zalaegerszegen nagypénteken tartották a bárányvásárt. Egészen süttötték meg a bárányt Budaörs németjei.

Az ősi húsvéti eledelhez tartozik a tojás is. A tojás az életnek, az átváltozásnak, az újjászületésnek ősi jelölője, megidézője. Amint a tojásból élet kel ki, éppúgy támad föl Krisztus is az Atya akaratából, a Szentlélek erejével sírjából. Csíkmenaságban a piros héj Krisztus elhullajtott vére, alatta a belső, festetlen fehér rész pedig a verejtéke. A körmendiek azt tartják, amikor Jézust keresztre feszítették, odament egy asszony, kötényében tojással. Egy csöpp vér cseppent a tojásra és az nyomban megpirosodott. A keresztszülők húsvétkor a feltámadást jelentő tojást elküldték keresztye gyermekeiknek. Városdombón a kereszt- és bérmakomák, komaasszonyok korozsmával tisztelték meg egymást: szép fehér abroszba fogott hímes tojással, almával, süteménnyel; ezt a meglátogatott hasonlóval viszonzta. A komalátogatás a keresztye gyermek menyegzőjéig tart. Konyár reformátusai az elsőként meghúzott barázdába helyezték a tojást beszántották. Másutt a vetőzsákba tették, s arról vetettek. Sövényházán, amikor először viszik valahova az újszülöttet, a vendéglátó háziasszony egy pirosra sült cipóval megkeríti a gyermek arcát, mondván: „ilyen szép lögyél, ilyen jó lögyél, mint ez a cipó!” – a cipót később koldusnak adják. A gyermek látogatásakor, a „bubáltatásnál” a gyermek egy tojást is kap, amelyet otthon édesanyja megfőz és belőle egy csipetnyit a magzat szájába tesz, hogy hamarabb megtanuljon beszélni, az Urat dicsérni. Az egykori Istensegítség hívei a szentsír elé fektetett feszülethez piros tojást tettek. Nemcsak a húsvéti, de minden elfogyasztott tojás héját összetörték néhol a XX. század elején-dereacán a Pest megyei Gombán, hogy ne lehessen lakása a gonosznak – nehogy a szépasszony, vagy más rontó erő költözhessen belé. Lelkünk héja, az ember testi is hajléka lehet a Teremtőnek, de helyét elfoglalhatja a gonosz is, ha ennek alkalmát adjuk. Ha Isten szeretete betölti életünket, nem marad benne hely a gonosznak; amint a sötétben egyetlen gyertya is fényt tud csinálni de a világosságot nem lehet megszüntetni, úgy Isten jelenlétében sem tehet semmit a gonosz; hogy Istent-e, vagy a sátánt engedjük be életünkbe, ez a mi felelősségünk!

A tojás, hasonlóképpen a gyertyához, a Szentháromság megidézését is szolgálta: a tojás fehérje a Teremtő Atyát; napsárgája a közénkszületett Istent, Jézust, és a szeretet teremtő s megtartó melegével a tojásból támadt élet, a „madárka” a Szentlelket hozza el.

A húsvéti sonkát sok helyen úgy eszik, hogy csontot nem törnek benne (ennek okát az adja, hogy Jézus – az isteni Bárány – lábszárcsontját sem törték meg (Jn.19,33) – ld. Nagypénteken). A szentelt sonka evése az algyőiek szerint megvédi az embert, hogy kígyó ne másszék a szájába evés utáni pihenőn, nyáron kint a földön. A tormának, hagymának, sónak ősi gonoszűző szerepe van csakúgy, mint a fokhagymának. A szentelt sóból a gazdaasszony némely vidéken a dagasztáskor a tésztába tesz; de e szentelményből az állatok eledelébe is kerül. Göcsejben, Sióagárdon a sonka egy darabka csontját a kémény füstjárójára szokták tenni, hogy a tűzvész távol maradjon. Lesenceújfaluban a rosszul termő fára akasztják ugyanezt. A sonkacsont velőjéből készítették a betegségről való kenőcsöt Homokmégy asszonyai. Vámosmiskén, Zalavégen, Búcsúszentlászlón egy szentelt piros tojást pohárban a tisztaszoba szekrényének tetejére tesznek. Verseg sokácai húsvét napján egy megáldott piros tojást hozzátartozóik sírjára visznek. Egy szentelt tojást a kútba dobtak régen e napon a

nagysimonyiak. Kisáron az első kihajtáskor egy tojáson át ment ki a portárol a jószág. A szentelt étel maradványait is megbecsülték: Csíkcsekefalván a tüzes sebet megégetett szentelt morzsa füstjével orvosolták; nyáron pedig verébkár ellen hintették a gabonaföldekre – máshol tűzre vetették, hogy ne kerüljön oktalan állat szájába. Az istálló gerendájára kötözik a sonka csontját Csíkszentkirályon, hogy a „szépasszonyok” ne bogozzák össze a lovak farkát és sörényét. A szegedi tájon a szentelt tojáshéjat a kerti vetemények „kapják meg” és az aprójószággal etetik meg, van ahol pedig a szőlő négy sarkába ássák.

Húsvét a rokonság látogatásának, a haragosok fölkeresésének alkalmát is hozta. A kiben-kiben föltámadt Krisztus kért bocsánatot ilyenkor a másiktól, s ő volt a megbocsátó is. Némely vidéken a fehérvasárnap „komálást” is e napon tettek: nagymise után a templom szentnek tartott és érzékelt helyén.

Aki a feltámadást előző negyvenhat napon szigorú böjtjével a teremtett földi mindenek áldozatával együtt a közénkszületett Isten áldozatának részévé nemesedett, húsvét diadalában egy napra lelkében a feltámadt Krisztussal az „ígérvény” lélek- és test romolhatatlanságának a „fénytestnek” birtokába jutott, erőt adó, hitet erősítő ízeltőt kapva az örök életből.

A Kárpát-haza számos vidékén a feltámadt Istenfiút Fénykrisztusnak nevezték.

Húsvéthétfő

(„Vándorló ünnep”)

Egyes vidékeken „vízbevetőhétfő”, „húsvét másnapja”; fölszabadult emberi örömök, mindenekelőtt a fiatalság ünnepe; az életre locsolás alkalma. A böjt hozta megtartóztatás áldozata ezer örömet szabadított föl a fiatalságban, amely örömmek tüze azonos volt a föltámadt határ zöldaranyával. Ez a megtartóztatás a másik nemű megbecsülését és felmagasztalását is segítette; a testi böjt hozta magával, hogy az együttlét mindig öröms maradt, „megérdemeltté” vált, s ennek adta súlyát és formálta gazdaggá zamatát a másik idő-hozta, szükséges nélkülözése. Ez az áldozat alapozta, előkészítette a házastársak egy életre szóló szövetségét; 46 nap böjt után ekkor érinhatték egymást férj és feleségként.

A húsvéti tojással összefüggő „elnyerős” játékok ideje érkezik; e nap adja alkalmát a tojásütés, koccintás, kókányolás, Istensegítsen kosolás, a moldvai csángóknál csokkantás, Magyarózdön törökőzés szokásának.

Húsvéthétfőn este televiadám locsolómultságok voltak. Néhol „jakabágot” tűztek a kapukra, illetve „hajnalját” állítottak a legények a lányos házaknál, a templomkertbe és a legénybíró háza elé; s azt Somonyban pünkösdkor táncolták ki.

A Nyárad mentén minden olyan házba bementek (ilyenkor) a legények, ahol a kapun „hajnalozási ágot” találtak; s a lányokat vödör vízzel öntözték meg, hogy ékes virágokat teremjenek. (Hajdan a vízbemerítéssel, leöntéssel történő keresztelés húsvét holdudvarában történt.) A legények a locsolkodásért hímes tojást kaptak. Néhol a vályúba fektették a leányt, vagy a patakba dobták. (Ez utóbbi szokásban talán az ősi emberáldozat emléke él. A székelyek vízbevető- hétfő elnevezése is erre utalhat.) A Galga mentén az itatóvályúba tett, kapálózó lány szoknyája alá öntöttek egy vödör vizet, a második vödör az ingét célozta meg, a harmadiknak vize pedig a fejére ömlött. E hármassággal a leány teljes „kicsi-mindenségét” támasztották életre, és az életre támasztottal citera- vagy furulyaszó mellett minden legény a „tett színhelyén” perdült is egyet. A régiek hitében a másik nemű életre locsolásával a határ nő-növényi életét is serkentették, hiszen Isten nem parazitának, hanem gazdának teremtette az embert és a gondos gazdának az idő-hozta változásrendre, a Teremtő adta összefüggésekre ügyelnie kell. A lány által adott, legszebben írókázott tojást a locsolócsapatból az a legény kapta, akit a leány szíve legbelső rejtekében hordozott; akinek mintegy élete párjául ajánlotta föl magát; a húsvéti locsolóbálra a lány keblébe melengette az aranyozott rozmaringát, és a multságon annak a

legénynek a kalapjába tűzte, akit szíve választottjának tartott. A régiségben a legfontosabb belső gondolatok, amelyek alig formálhatók szavá-mondattá, jelekkel-jelzésekkel történtek.

Ugyancsak a Galga mentén másnap (kedden) a lányok locsolták meg a legényeket, rendszerint orvul, lesben állva, a palánk árnyékából.

Kakas- és tyúkütést tartottak e napon számos faluban. A legények nyíllal lötték át a kakast, a lányok pedig bekötött szemmel ütötték le a karóhoz kötött tyúk fejét. (A kakas- és tyúkütés okát a feledésbe vesztett múltban az adhatta, hogy a keleti állatövi jegyrendszerben a Halak megfelelője a Madár vagy Kakas; s az „élő állatövből” a Halak jegy végét a húsvéti támadat hozza.)

E napon tartották az „emmausjárást” is, amely a határjáró szertartások egyike. Bólyban nagymise után a falu apraja-nagyja étellel-itallal megrakodva fölkerelkedik és kimegy a faluszéli borospincékbe, ahol reggelig mulatnak. A lányok és legények kint labdázni, hancúroznak. Esti lakoma után körültáncolják a pincét és kezdetét veszi a táncmultság. Emmausz-járásnak nevezik Budakeszin azt a szokást mikor a helybeliek, illetve a szomszédos falvak lakossága kölcsönösen meglátogatják egymást. Leányváron a jámborabb hívek korán reggel napkelte előtt szoktak kimenni a szabadba és ott a szentolvasót imádkozzák. Szil rábaközi faluból is „mennek Emmausba”: a szomszédos községekben rokonokat, ismerősöket látogatnak, a fiataloknak alkalom ez a párkeresésre, de a feltámadás erejével való falun-belüli barátkozás megújulása, megerősítése eképpen már a szomszédos falura is áterjedt, képletesen országossá nemesedett. A régiségben is megesett, hogy a szomszédos falvak nemes vetélkedése néhol haraggá válhatott; a feltámadt Krisztus ereje ezen haragot is föloldotta. (Húsvéton az egyes ember és a közösség is szélesítette, bővítette a nem vér szerinti kapcsolatot, megnagyobbította a családot: asszony és ura egymást fogadták legszorosabb társukul, hogy utódaik vér szerint is családot alkossanak; a szomszédos falvak „összejárása” és – adott esetben – békülése pedig a közösségek testvéri kapcsolatát erősítette. Ember és közösség a feltámadt Krisztusban kötött szövetséget, amint a Szent Korona-tanban is a nemzet és az egyén fontossága, feladata és kötelezettsége elválaszthatatlanul, szerves egységben élt, s él mindörökké. Az emberi társadalom szükséges szövetsége – emberhez méltó módon – egyedül Krisztusban lehetséges.)

A „húsvéti rét” somogyszobi hagyomány: a fiatalság a rétre ment ki labdázni, s kint volt az egész falu apraja-nagyja is. A budaörsi legények hajnali háromkor kilovagoltak a rétre, a harmatban járatták meg lovukat. Ilyenkor a falu gulyásának és kanászának is ki kellett hajtani a füre a jószágot. Kecsekeméti szokás, hogy húsvét másnapján a város szélén álló Mária-kápolnához vonul ki a nép ahol mulatsággal, vendégeskedéssel, játékkal, lóversennyel töltötték el az időt. A régiségben számos vidéken a vőfélyviselt legények komakulaccsal hívogatták multságba a fiatalokat.

A húsvétot követő szerdát Apátfalván „száraz szerdának” mondják: aki ezen a napon dolgozik, annak elszárad a keze – tartották. A húsvét utáni hetet régen „fehér hétnek”, „komázóhétnak” nevezték. Görögkatolikusoknál ilyenkor a halottat fehér palástban temeti a pap.